

MAGONJWA YANAYOSAMBAZWA NA KUPE

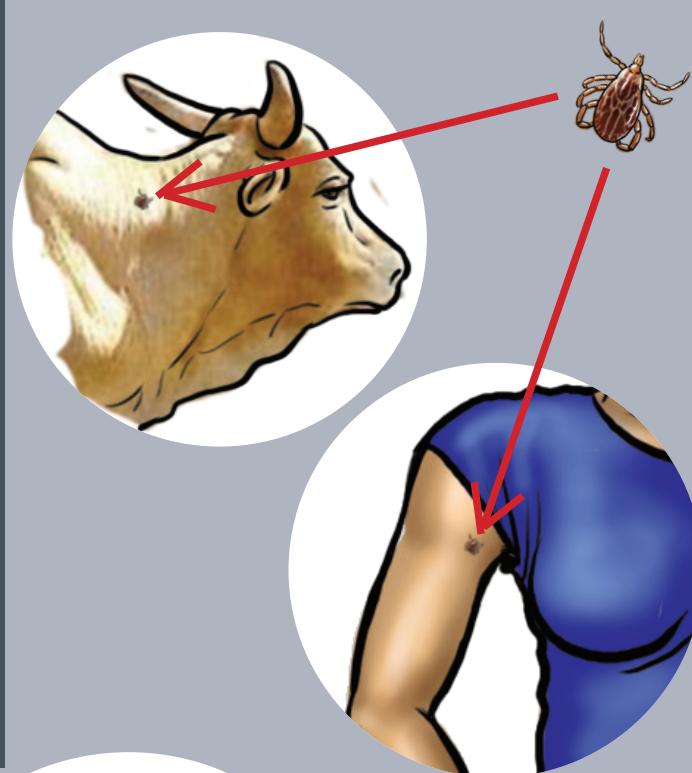

Kupe wanaweza kusambaza magonjwa kadhaa kati ya watu na wanyama. Kuna aina mbalimbali ya magonjwa yanayoweza kuenezwa na kupe. Kupe wanaweza kusambaza magonjwa kwa kumng'ata mtu au mnyama mwenye vimelea vya magonjwa na kuambukiza vimelea hivyo kwa mtu mwingine au mnyama. Magonjwa yanayo sambazwa na kupe yanaweza kusababisha madhara kwa wanyama na kwa watu.

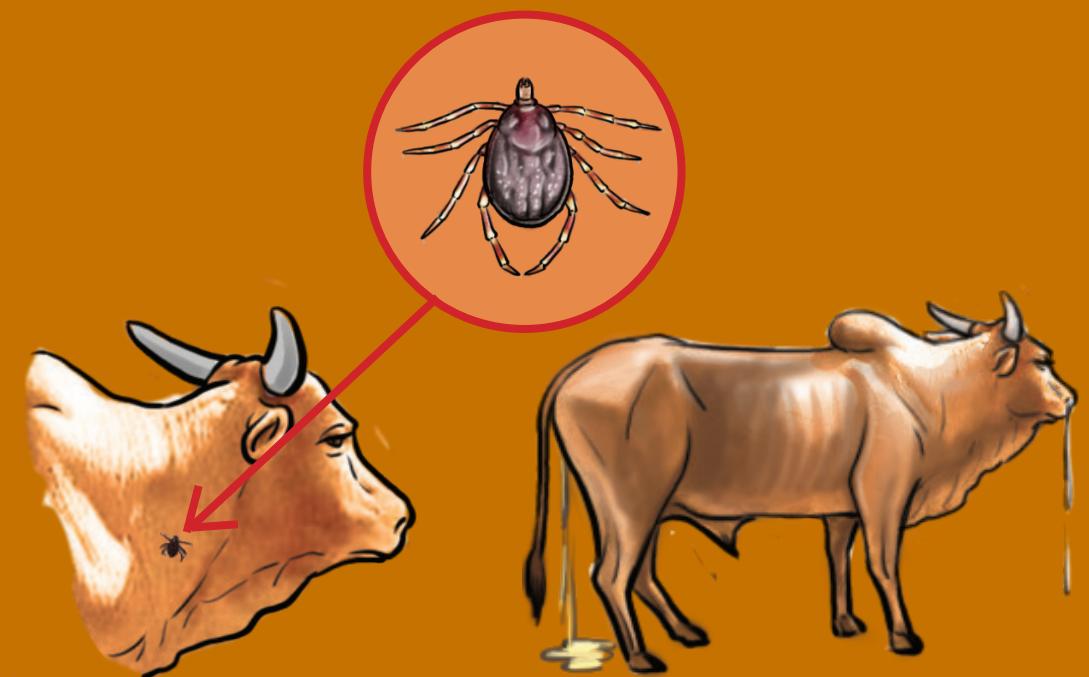
Wakati kupe wanapomng'ata mtu hunyonya damu. Kupe hunyonya damu ili kutengeneza mayai au kwa ajili ya kukamilisha hatua za ukuaji.

Kupe huonekana tofauti kutegemeana na umri na ikiwa wamenyonya damu au la. Kupe wachanga ni wadogo kama nukta “”

Ndigana kali

Ndigana kali husambazwa kwa kung'atwa na kupe. Ndigana kali haiambukizwi kwa watu na kufanya watu kuumwa, japo hufanya ng'ombe kuumwa na huweza kusabisabisha vifo kwa ng'ombe. Ng'ombe mwenye ndigana kali anaweza kuonyesha dalili zifuatazo: homa, hukosa hamu ya kula, huwa kavimba matezi bega, hupumua kwa shida, ukungu kwenye macho, hutoa makamasi na kuharisha.

Chanjo ya Ndigana kali kwa ng'ombe inapatikana Tanzania.

Homa ya Kongo (CCHF)

Homa ya Kongo hufanya watu kuumwa na inaweza kusababisha kifo. Watu wanaweza kupata homa hii kwa kung'atwa na kupe, wakati wa kuchinja mnyama mwenye ugonjwa au kuuguza mtu ambaye tayari anaugua homa ya Kongo (CCHF). Ugonjwa huu haufanyi wanyama kuumwa, lakini wanyama wanaweza kuusambaza kwa kupe na watu.

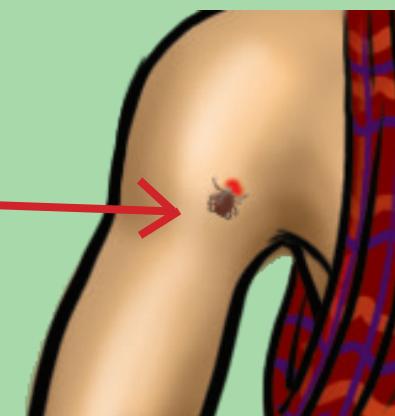
Watu wenye CCHF wanaweza kuwa na homa, maumivu ya kichwa, misuli na viungo kuuma. Baadhi ya watu wenye CCHF huanza kutokwa na damu bila kukatwa mahali, hii ni hatari sana. Kati ya watu wanne wenye CCHF, mmoja hipoteza maisha. Watu wenye dalili za CCHF hutakiwa kwenda hospitali haraka iwezekanavyo kwa ajili ya kupatiwa matibabu ili kuweza kuongeza uwezekano wa kupona. CCHF inaweza kuambukizwa kirahisi kutoka kwa mtu mmoja kwenda kwa mwengine. Kuwahi hospitali husaidia kuwakinga wengine na maambukizi ya CCHF.

Hakuna chanjo ya Homa ya CCHF.

Homa ya kung'atwa na kupe

Ugonjwa wa homa ya kung'atwa na kupe. Vimelea vya homa ya kung'atwa na kupe hufanya watu kuugua. Vimelea vya ugojnwa huu havisababishi wanyama kuugua. Lakini wanyama wapatao ugonjwa kwa kuumwa na kupe wanaweza kusambaza kwa kupe ama watu kipindi cha hadi mwezi mmoja.

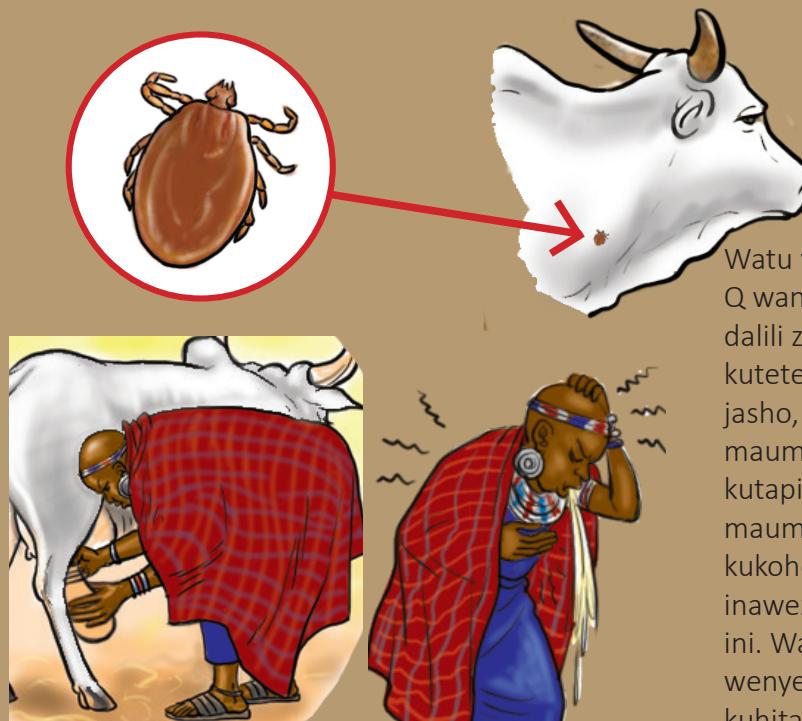

Watu wenye homa ya kung'atwa na kupe wanaweza kuwa na homa, maumivu ya kichwa, maumivu ya viungo na misuli. Wengi hupona wenyewe. Baadhi yao huzidiwa sana, ikiwa ni pamoja na kupoteza uwezo wa kusikia na wanaweza wakahitaji matibabu na kuangaliwa kwa muda mrefu.

Hakuna chanjo ya homa ya kung'atwa na kupe.

Homa ya Q

Homa ya Q huenezwa na kupe, lakini mara nyingi huenezwa kwa kugusana kati ya watu na wanyama au mazao yatokanayo na wanyama wenye homa ya Q. Vimelea vya ugonjwa huu vinaweza pia kusambazwa kwa hewa kutoka kwenye maeneo ambayo wanyama hukaa muda mwangi kama vile kwenye maboma au maeneo ya machungani au wakati wanyama wanapozaa.

Wanyama wenye homa ya Q hawaugui. Ikiwa wataugua, homa ya Q inaweza kupelekeea mimba kuharibika, kuzaa vichanga wafu, utasa na maumivu na uvimbe kwenye kiwele na tumbo la uzazi. Hakuna matibabu mahsusini kwa Homa ya Q kwa wanyama.

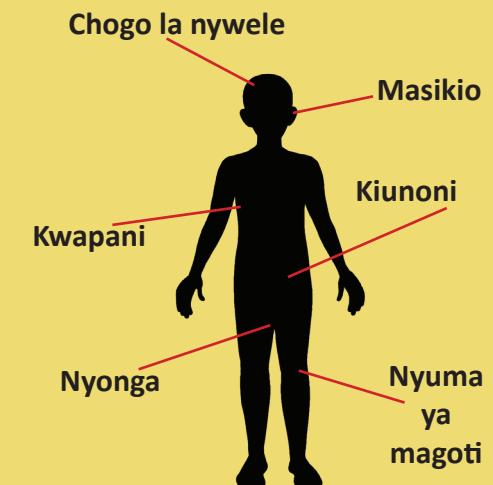
Hakuna chnajo ya homa ya Q kwa watu au wanyama nchini Tanzania.

Ni wapi kupe hung'ata

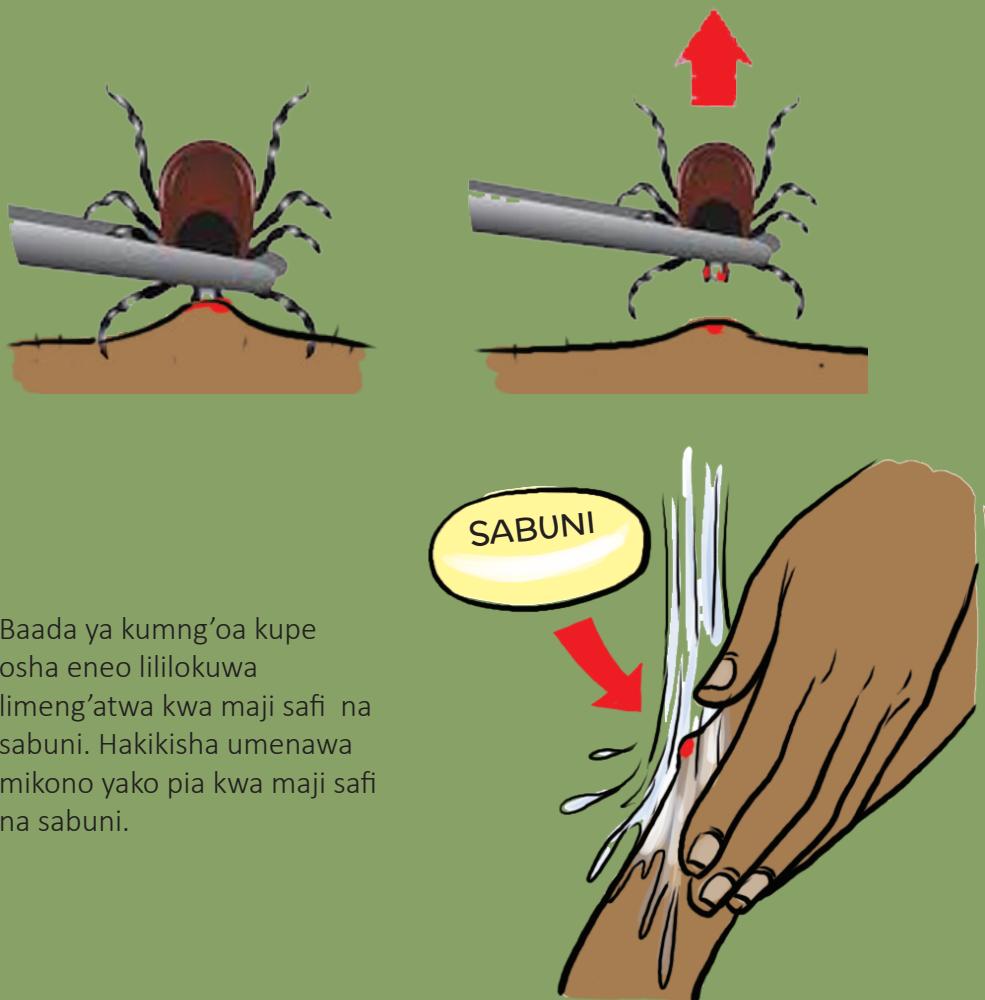
Kupe wenye njaa mara nyingi husubiri watu na wanyama kwenye majani marefu, vichaka au majani yaliyoanguka chini. Kupe wanaweza kupatikana pia kwenye majani pembeni mwa njia.

Mwili wa mtu au mnyama unapokuwa karibu na kupe, kupe hujishika kwa mtu au mnyama. Kisha kupe hutambaa kwenye mwili na kung'ata popote. Mara nyingi kupe hung'ata watu kwenye nyonga, kiunoni, kwapani, pembezoni kwa shikizo la sikio na chogo la nywele. Kupe hawana uwezo wa kuruka hivyo hutegemea sana mimea mifupi.

Nini cha kufanya unapokuwa na kupe

Ondoa kupe katika mwili wako bila kuchelewa. Anapokung'ata, kupe hujing'ang'aniza kwa nguvu sana na kuganda kwenye mwili wako. Kamata kupe kichwani kwake (karibu kabisa na ngozi kadiri unavyoweza) na mng'oe kwa umakini bila kumpasua. Njia nzuri ya kumng'oa kupe kwenye mwili ni kwa kutumia kibanio shikizo (tweezers). Fanya kila jitihada kuhakikisha kichwa cha kupe hakibakii kwenye ngozi yako.

Baada ya kumng'oa kupe osha eneo lililokuwa limeng'atwa kwa maji safi na sabuni. Hakikisha umenawa mikono yako pia kwa maji safi na sabuni.

Baada ya kumng'oa kupe hakikisha unamuangamiza/kumuua ili asiweze kung'ata mtu au mnyama mwagine. Namna mbili salama za jinsi ya kuangamiza/kuua kupe ni kwa kumchoma kwenye moto au kusagasaga kwa mwamba jiwe. Usijaribu kusaga saga kupe kwa vidole kwa sababu unaweza kupata maambukizi.

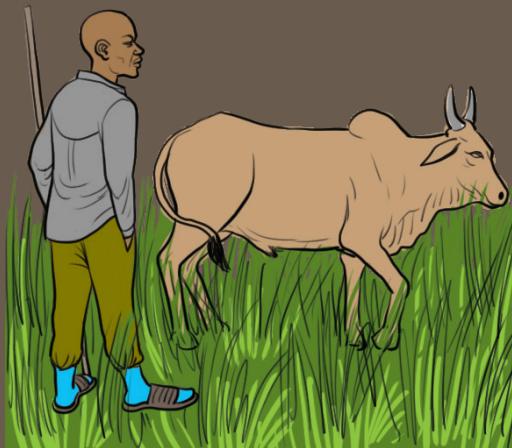
Baada ya kuua kupe hakikisha unanawa mikono yako kwa maji safi na sabuni.

Namna ya kujikinga dhidi ya kupe

Jikagine kila wakati wewe na watoto wako dhidi ya kupe kila mwisho wa siku iliyotumiwa kwa muda mrefu kwenye majani na mifugo. Kuvala mavazi yenye mikono mirefu na suruali iliyochomekewa kwenye soksi husaidia kujikinga dhidi ya kung'atwa na kupe. Hii hufanya kupe kupanda nje ya suruali na kuonekana kwa urahisi.

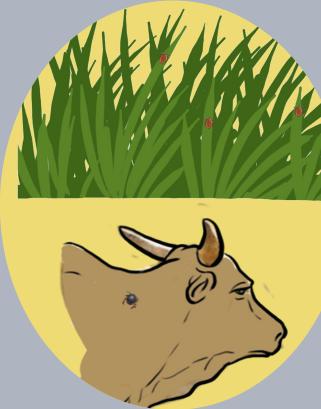
Unaweza kuzuia kupe kwenye mifugo yako kwa kupulizia au kuogesha kwenye joshio lililoko karibu na wewe ikiwa linafanya kazi. Hii huweza kupunguza uwezekano wa kung'atwa na kupe wewe na mifugo yako.

Ikiwa unaweza kutoa kupe kabla ya kukung'ata hawesi kukufanya kuugua. Ikiwa tayari umeshang'atwa, mng'oe haraka iwezekanavyo. Kadri kupe akung'atavyo, ndivyo uwezekano wa wewe kuambukizwa maradhi unakuwa mkubwa. Japo, siyo kila kupe amebeba maradhi, ni wale tu wenye maambukizi. Hauwezi kuambukizwa kila unapong'atwa.

* * * * * Kupe wachanga ni wadogo kama nukta .” Hivyo unatakiwa kuangalia kwa ukaribu kuwapata.

Kila wakati unapomaliza kufanya kazi kwa karibu na mifugo, ni muhimu kunawa mikono yako kwa maji safi na sabuni haraka iwezekanavyo. Ikiwa umekuwa ukifanya kazi na kugusana na mifugo kama wakati kusaidia uzazi, hakikisha mikono yako imekingwa. Glavuzi zinafaa sana ikiwa zinapatikana. Ni muhimu sana pia kufunga kila jeraha ulilonalo pia usijiguse usoni.

MAGONJWA YANAYOSAMBAZWA NA KUPE

Written by: Rebecca F Bodenham¹, Melinda K Rostal¹

Edited & Translated by: John Claxton², Sarah Cleaveland², William Karesh¹, Ray Kayaga^{3,4}, Tito J Kibona^{3,5}, Felix Lankester^{5,6}, Blandina T. Mmbaga^{7,8,9}, Furaha Mramba⁴, Elichilia Shao⁹, Johana Teigen¹, Jennika Virhia²

Design & Layout by: Marco Tibasima¹⁰

1. EcoHealth Alliance, 520 Eighth Avenue, Ste. 1200, New York City, New York 10018, USA
2. Institute of Biodiversity, Animal Health and Comparative Medicine, College of Medical, Veterinary and Life Sciences, University of Glasgow, Glasgow, G12 8QQ, UK
3. Nelson Mandela African Institution of Science and Technology, PO Box 447, Arusha, Tanzania
4. Centre for Infectious Diseases and Biotechnology, Tanzania Veterinary Laboratory Agency, PO Box 9254, Dar es Salaam, Tanzania
5. Global Animal Health Tanzania, PO Box 1642, Arusha, Tanzania
6. Paul G. Allen School for Global Animal Health, Washington State University, Pullman, Washington 99164, USA
7. Kilimanjaro Christian Medical Centre, PO Box 3010, Moshi, Tanzania
8. Kilimanjaro Clinical Research Institute, PO Box 2236, Moshi, Tanzania
9. Kilimanjaro Christian Medical University College, PO Box 2240, Moshi, Tanzania
10. Tibasima Arts Investment Ltd, PO Box 9974, Dar es Salaam, Tanzania.

The production of this booklet was sponsored by the **U.S. Department of Defense, Defense Threat Reduction Agency**. The content of the information does not necessarily reflect the position or the policy of the federal government, and no official endorsement should be inferred.

2021 version